

Q₅₃

escoles democràtiques, ciutadania apoderada i novació educativa

Quaderns d'Educació Contínua

escoles democràtiques, ciutadania apoderada i novació educativa

Editors

Iolanda Corella Llopis
i pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona, Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves Roselló, Carlos Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento, Manuela Fuentes Martínez, Marta Malet Carol, Mila Grau Alepuz, Loles Martínez Cebrián, María Gabarda Riofrío, Francisca Borox López, Isabel Aparicio Guadas

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles (Escola de la Dona-Diputació de Barcelona), Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB), Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV), Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas (UMA), Piergiorgio Reggio (UNICATT), Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piusi (UNIVR), Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño Francés (IPF), Sebas Parra † (UdG), Josep Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Àngel Marzo (UB),

Manel Martí Puig (UJI), Fernando López Palma (UB), Licínio C. Lima (UMINHO), Colin Lankshear (JCU), Michele Knobel † (MSU), Francesc Hernández Dobon (UV), Francisco Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez (UVIC), Paula Guimarães (UL), Pep Lluís Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG), José Clovis Azevedo (Centro Universitário Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell (UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedito (UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbiol González (UV), Vicent Aparicio (UV), Júlia Haba Osa (UV), Marina Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI), David Abril (UIB), Loris Viviani (IPF), Mariola Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey (UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda Medina (UA), Eduardo Carbonero Martínez (epAlv), Magdalena Balle García (CEPA Son Canals, Illes Balears), Maira Tavares Mendes (Universidade Estadual de Santa Cruz, UESC), Júlia Haba (Universitat de València)

Correcció i traducció
Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació
gap

Quaderns d'Educació Contínua 53

Estiu 2025 • 18 €

Quaderns d'Educació Contínua. Nova etapa

Redacció, secretaria i administració:

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciências Sociais
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

Títol: xarxes i ritmes

Autor: gap

Tècnica: collage

Dimensions: 21x21 cm

Any: 2025

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

Sumari

editorial

carpeta

Pedagogia de les escoles: entre l'heteronomia i l'autogovern democràtic

Licínio C. Lima • 5

El currículum com a reflex de la vida: l'art de la documentació

Isabel Carrillo Flores • 16

continua

L'educació com a teràpia per a una ciutadania sospitosament malalta

Anna Gómez i Mundó • 25

persones, territoris i experiències

Educació per a la (re)evolució. De l'escola bancària a l'escola alliberadora i llibertària

Josep Callís i Franco • 35

¿Manca d'adulthood o absència de joventut? Repensant l'acompanyament a joves

Sara Ortega i Caterina Ponte • 44

Educació democràtica i empoderament ciutadà

Olga Franco Franco • 50

investigació

Les insurreccions pedagògiques. Construint els moviments educatius del segle XXI

Marco Raúl Mejía J. • 61

arxiu

Moviments de renovació pedagògica i escoles democràtiques (La democràcia a l'escola i els moviments de renovació pedagògica)

Julio Rogero Anaya • 77

llibres

Desde abajo. Aprendizaje en los movimientos de las economías diferentes. Antonia De Vita. Publicacions de l'Instituto Paulo Freire

Dolors Monferrer Ferrando • 91

Desde abajo. Aprendizaje en los movimientos de las economías diferentes. Antonia De Vita. Publicacions de l'Instituto Paulo Freire

Tomás R. Villasante • 93

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitzi el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i concursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

dialògica

Moviments de renovació pedagògica i escoles democràtiques (La democràcia a l'escola i els moviments de renovació pedagògica)

*Julio Rogero Anaya, professor jubilat, membre dels Moviments de Renovació Pedagògica
i del Foro de Sevilla*

Traducció: Iolanda Corella Llopis i Marta Malet Carol

Hui, la democràcia, tant en l'àmbit global com al nostre país, viu moments crítics per l'avanç de les pràctiques més autoritàries, sostingudes per polítiques conservadores i ultradretanes connectades amb postulats neofeixistes.

Aquestes posicions autoritàries també tenen en el punt de mira el sistema educatiu per tal de desactivar tot el que siga viure a l'escola qualsevol índex de democràcia i participació de la comunitat educativa. Tot això es desqualifica com a adoctrinament, i dient que va en contra del que, segons ells, ha de fer l'escola.

L'aspiració més profunda dels moviments de renovació pedagògica (MRP), quan naixen als anys seixanta-setanta i es van consolidant, és la construcció d'una escola pública realment alternativa a l'escola esclava del nacionalcatolicisme, una escola profundament manipuladora i dictatorial, com la societat en la qual es desenvolupava. Aquesta escola alternativa tenia ja en aquells moments, en la seua proposta, ser una escola democràtica.

1. El moviment social de la transformació de l'educació

Tots els col·lectius i persones que estan organitzats i treballen per transformar l'educació des d'una concepció i un sentit emancipador i alliberador, formen

part del moviment social de la transformació de l'educació. Aquest es desenvolupa tant en l'àmbit de l'educació formal, com en el de l'educació no formal i informal.

Entre els col·lectius organitzats que participen activament en aquest moviment social per l'educació pública hi ha els moviments de renovació pedagògica (MRP).

Des dels començaments de la transició política de la dictadura a la democràcia representativa, a Espanya es genera un moviment social democràtic per la creació i desenvolupament d'un model d'escola pública alternatiu a l'escola nacional catòlica del franquisme. I que, fins a hui, continua amb el qüestionament radical de l'escola capitalista neoliberal. Aquest moviment de transformació emancipadora de l'educació pública roman viu. És divers i plural. I pren com a referència central els autors i les realitats educatives que se situen en el que hem anomenat Pedagogia Crítica. En formen part diverses organitzacions, com els moviments de renovació pedagògica (MRP), el moviment cooperatiu d'escola popular (MCEP) inspirat en la pedagogia Freinet, el moviment educatiu milanià (MEM) la referència del qual és D. Milani i l'escola de Barbiana. Freire continua sent un referent fonamental en tot aquest moviment socioeducatiu. Hi ha altres col·lectius de nova creació, com el *'Colectivo de Docentes para la Inclusión y la Mejora Educativa'* (DIME) o el *'Foro de Sevilla por otra política educativa'*... En aquest moviment hi ha molts membres de comunitats educatives que, sense estar organitzats, en la seua pràctica docent quotidiana incorporen el sentit emancipador de l'educació en la construcció de l'escola del bé comú. Ens diu Jaume Trillas (2025) que *"Totes les pedagogies renovadores partien de la crítica a una realitat que jutjaven negativament, bé fos per raons socials, polítiques o estrictament pedagògiques; o per tot alhora, ja que en educació l'àmbit polític, el social i el pedagògic són difícilment separables"*. Aquest moviment no sempre ha tingut la mateixa puixança i hui diferents analistes de la realitat educativa hi constaten cert declivi de la seua influència en l'espai escolar (Feu J., Besalú X., Palaudàries J. M. Coords., 2021). És un moviment plural que fa seues les pedagogies crítiques i el compromís ètic i polític que comporten els seus objectius (José Domínguez 2024).

Ens diuen De Cock L. i Pereira I. (2020, 7) que "Des d'almenys els inicis de 1980, es diu 'pedagogia crítica' a un conjunt de corrents inspirats en el pedagog brasiler Paulo Freire i la seva teoria, que emfatitza sobre la presa de consciència (o conscienciació) de les opressions". Són pedagogies crítiques, amb les quals s'identifiquen els MRP, que van dirigides a la transformació social de l'educació, orientades a la consecució de la justícia social, la democràcia i l'emancipació de les classes oprimides, i amb aquestes, a l'alliberament de la humanitat de totes les dominacions. Alguns dels seus referents més importants, sense citar tothom, són Dewey, Freire, Freinet, Milani, Ferrer i Guàrdia, la ILE i els seus inspiradors, Giroux, McLaren...

1. Els MRP i els seus objectius

Són col·lectius autònoms de docents i d'altres membres de la comunitat educativa de totes les etapes en què s'organitza el sistema educatiu. Els seus membres per-

tanyen o no, a diferents organitzacions sindicals, polítiques amb una visió crítica i alternativa al sistema educatiu dominant.

Els uneixen els objectius que els MRP es proposen, que són:

- Defensar i desenvolupar un model d'escola pública caracteritzat pels trets que es defineixen quan, des de la seua creació, el plantegen com una escola alternativa a l'escola franquista nacionalcatòlica. És, per tant, una escola democràtica, laica, científica, plural, inclusiva, coeducativa, ecològica, intercultural, interracial, sostenible, austera, crítica, connectada i implicada amb la comunitat de proximitat...
- Desenvolupar una formació docent, inicial i permanent, per fer possible aquesta escola pública de màxima qualitat i calidesa que volem. La formació permanent és entre iguals al llarg de tot el seu temps professional docent. El seu sentit és l'educació i la pedagogia crítica emancipadora.
- Transformar les pràctiques pedagògiques perquè es corresponguen amb el model d'escola pública que defensen. La pràctica de metodologies actives emancipadores en què es promoguen tots i cadascun dels valors de l'escola pública: la participació, el protagonisme, l'autoeducació, la llibertat de consciència, el pensament crític, la convivència positiva, el benestar socioemocional...

Hui, s'afegeixen altres objectius com ara la defensa explícita del dret a l'educació, posat en qüestió per tots els processos de privatització.

2. La Democràcia en perill

Són molts els analistes socials i polítics que ens diuen que vivim en una crisi estructural cada vegada més profunda de la democràcia. Els avanços del tecno-feudalisme global (Varoufakis, 2024) i el retrocés de la democràcia representativa es constata, cada dia, com una realitat que posa en perill les conquestes d'humanització realitzades en les societats democràtiques en els últims segles. Ens diu Clara Ramas (2025) que *“els nous reaccionaris estan duent a terme, sota la cobertura d'un discurs de tornada a valors “de sentit comú”, la **major revolució antropològica i ontològica de la història de la humanitat...** Crisi de la democràcia, per descomptat; però, **crisi de la pròpia noció de realitat.** Crisi de l'Estat, per descomptat; però, crisi de la pròpia existència del planeta. En les condicions actuals, la democràcia, els drets i l'Estat són víctimes d'una revolució que acabarà amb el nostre concepte mateix del que és real”*.

Vivim moments de qüestionament de la democràcia per part de molts components de la societat actual. Hi ha organitzacions polítiques, econòmiques i socials de tota mena que tenen com a objectiu demolar la democràcia i construir una societat

autoritària de ciutadans submisos, per continuar enriquint-se i mantindre el seu poder. La democràcia representativa que tenim es debilita cada vegada més, per la crisi de participació social i la força de la manipulació del poder perquè cada vegada es delegue més i es participe menys. La democràcia participativa viu en el somni de les utopies perdudes en l'horitzó. Aquest és l'eix central de la “batalla cultural” en què ens trobem: la defensa de la democràcia o la seva aniquilació. L'objectiu de les forces conservadores i neofeixistes és imposar-se, anul·lant i desprestigiant tota posició política i social que defense i aposte per una societat basada en el respecte i la realització dels drets humans, en la dignitat humana i en una participació ciutadana major cada dia. El que és més evident és que els poderosos veuen en la democràcia un perill per als seus interessos i les seues posicions de poder.

Pretenen, i ho estan aconseguint, fer desaparèixer la concepció de “ciutadans” de ple dret per convertir-la en la de mer client consumidor; eliminar el bé comú a favor del bé d'uns pocs; el col·lectiu, promovent els valors individualistes; i el públic, per fer valdre només els interessos privats.

Ens diu J.I. Torreblanca. (2024) que *“Portem divuit anys de declivi consecutiu en la democràcia a tot el món; és una tendència... Estem en una crisi estructural de la democràcia, tant en qualitat com en quantitat: hi ha menys democràcies i menys democràcia en cada democràcia”*. A més, els moviments que promouen aquesta societat autoritària i neofeixista també tenen cada dia una incidència major en la institució escolar. Volen recuperar la institució escolar per posar-la al servei dels seus interessos de manera definitiva.

3. Els MRP i la democràcia a l'escola

En la construcció del model d'escola pública que els MRP proposen, la democràcia és un aspecte central d'aquest projecte. Des dels seus inicis, al cor de l'oposició a la dictadura franquista, els MRP es van constituir en col·lectius de docents autoorganitzats per treballar per a la transformació de l'escola autoritària nacionalcatòlica en una escola que impulsara la construcció de l'alternativa democràtica. És ja a l'espai de l'escola franquista, com ens mostra J. Pericacho (2021), on comencen a defensar-se pràctiques democràtiques de construcció d'una comunitat educativa participativa en tots els aspectes possibles de la vida escolar. És en aquests moments de trànsit a la democràcia, com ens diu J. Martínez Bonafé (2021), quan als MRP es va plasman un projecte polític d'escola pública comunitària i popular. És el moment en què sorgeixen experiències de gestió col·lectiva i de democràcia directa en molts centres públics de tot l'Estat. Estaven promogudes per docents que formaven part de col·lectius de renovació pedagògica, d'organitzacions sindicals i polítiques en oposició a l'escola autoritària nacionalcatòlica. Es pren consciència que l'escola pública té un paper central en la formació de ciutadans per a una nova societat democràtica que

inicia un camí que cal consolidar entre tots. En el moviment social de transformació de l'educació, es va produint progressivament, fins hui en dia, una identificació amb tots els moviments socials i polítics que tenen com a objectiu l'assentament i la consolidació de la democràcia en la nostra societat. Es té clara consciència que la democràcia és la característica central de l'escola pública comunitària.

Els MRP proposen radicalitzar la democràcia per consolidar-la, més enllà de la democràcia representativa. Així, es poden posar en marxa processos democràtics en la vida escolar en els quals l'assemblea d'aula i de centre siguin mecanismes bàsics en la deliberació i presa de decisions col·lectiva per fer front als problemes i fer efectives les propostes d'avanç i desenvolupament de la participació en la vida de l'escola. Es tracta d' **aprendre a viure participant** activament en els principis i en les pràctiques de democràcia directa a l'escola. Però per a aconseguir-ho, s'ha de complir l'objectiu de l'escola pública que, com ens diu Ignacio Fernández de Castro (2021, 214), els estudiants “desenvolupen plenament la seua personalitat durant el progrés de la seva integració social. Això suposa, com a primer objectiu de l'escola pública, que aprenguen a ‘emprendre’ l'activitat de conèixer en la seua complexa integritat i, per això, que desenvolupen les capacitats amb què assoleixen la condició de subjectes de la reproducció progressiva de la societat cap a la plenitud de la democràcia. I com a segon, però no menys important, objectiu de l'escola pública, que aprenguen a organitzar-se com a col·lectius de subjectes democràtics”.

4. Què implica el moviment d'escoles públiques democràtiques en una societat que la percep en risc?

Al nostre país, el moviment “d'escoles democràtiques” com a tal, enunciat d'aquesta manera per Apple i Beane (1.999), sembla que no existeix de forma organitzada. En el si del moviment social de transformació de l'educació, del qual formen part els MRP, sí que hi ha la proposta de fer de les escoles públiques escoles democràtiques, ja que no es conceben escoles públiques que no ho siguin.

Encara hui, la democràcia a l'escola i la construcció d'escoles democràtiques és un dels objectius pendents d'aconseguir a les nostres escoles de titularitat pública. Senzillament perquè l'escola que tenim està sent controlada pel poder del capitalisme neoliberal. És un control que fa d'aquesta una escola autoritària, classista i anti-democràtica, que intenta buidar de contingut participatiu qualsevol àmbit de la vida escolar. Els MRP sempre han treballat en el desenvolupament de la democràcia escolar, perquè entenen que és necessària la transició de les escoles de titularitat pública, ocupades pel model educatiu del neoliberalisme més autoritari, al model d'escola pública del bé comú, que necessàriament són escoles democràtiques amb la participació de tots els components de la comunitat educativa en tots els aspectes de la vida escolar, des de la seua organització fins al currículum.

Per als MRP no es concep una escola pública sense una comunitat educativa en la qual tots els seus membres tinguen consciència de ser una comunitat democràtica implicada en la vida de l' escola. Això és el que la fa forta, perquè saben que així està complint un dels objectius centrals de l'educació: la formació de ciutadans compromesos èticament i políticament amb la convivència positiva en la societat, que es re-crea cada dia.

La importància que la democràcia es faça realitat a les escoles públiques té un significat més gran en una societat que fa passos, cada vegada més preocupants, en la direcció d'una societat cada vegada més autoritària. Tot això implica:

- Una presa de consciència, per part dels membres de la comunitat educativa, que és fonamental assentar la democràcia en el projecte educatiu.
- La necessitat que s'expliciten les pràctiques educatives democràtiques, perquè siguin part central del currículum escolar.
- Fer realitat que els coneixements disciplinaris, interdisciplinaris i transdisciplinaris incorporen al currículum de l'escola pública els coneixements i pràctiques que fan referència a la participació directa, com a ciutadans crítics i ben formats per participar activament en la societat democràtica en què els ha tocat viure.
- Saber que no viure la democràcia a l'escola està significat una autèntica traïció als principis educatius d'una societat democràtica.
- Que l'escola de titularitat pública no pot ignorar la importància que té la democràcia en la nostra societat si vol ser pública. Tanmateix, s'està ignorant des de l'acceptació dels valors neoliberals i des del desconeixement del que implica una dictadura.
- Un compromís ètic i polític de la comunitat educativa, sobretot del professorat, per fer possible que l'alumnat es forme en allò que suposa viure en una societat democràtica.

Les alarmants dades de les últimes investigacions sobre el que adolescents i joves pensen sobre la democràcia, (<https://educa.barcelona/2025/02/25/pablo-simon-la-democracia-es-una-anomalia-historica/>) ens interroguen profundament sobre el que està fent l'escola. Seguim tenint necessitat d'una reflexió constant sobre les finalitats i els objectius de l'educació pública en la societat i entre els membres de la comunitat educativa.

La situació que vivim a hores d'ara, tant a l'escola del capitalisme com en la societat neoliberal i neofeudal que s'està construint, requereix que els membres dels MRP i del moviment social de transformació de l'educació continuïn comproment-se, en la seua acció educativa quotidiana, en la realització de la democràcia viscuda en tots els àmbits de la institució escolar.

5. No hi ha societat democràtica sense escoles democràtiques

Els MRP tenen molt en compte i treballen contra tot allò que s'oposa i fa impossible una escola democràtica: la privatització, la segregació, la mercantilització de l'educació, la desigualtat, la impossible igualtat d'oportunitats... Ho fan amb propostes de potenciació del comú, del col·lectiu i del públic; propostes d'inclusió, d'atenció i cura de la diversitat i de fer possible el dret a l'educació en condicions d'igualtat i justícia escolar.

Els MRP analitzen i tenen en compte com el creixent poder del neoconservadurisme i del neofeixisme té com a objectiu la destrucció de l'escola pública democràtica. El seu objectiu és fer que la societat democràtica desaparega i es constituïska en una ciutadania submissa i sotmesa als interessos dels més forts, perquè saben que si controlen la seua educació controlen les seues ments i les seues subjectivitats. Enriquer Diez (2022, 2024 i 2025), membre dels MRP i del Fòrum de Sevilla, ha treballat en profunditat el tema de la democràcia a l'escola i constata el creixement de les pràctiques autoritàries i submises als principis del tecno-feudalisme capitalista. També desenvolupa com el neofeixisme està penetrant a l'escola de titularitat pública. Per això sabem que defensar la democràcia a l'escola és defensar la permanència de la democràcia en la nostra societat.

En el debat actual, que s'està donant en el si del sistema educatiu, ens trobem amb el moviment més conservador i reaccionari que acusa la renovació pedagògica, els pedagogs i les lleis que volien ser progressistes, de tots els mals del sistema educatiu. La mirada al passat constitueix la seua retrotopia de referència. És el moviment antipedagògic, ben assentat, sobretot, en l'etapa de Secundària. Cal conèixer-lo en profunditat per entendre l'atac frontal a la possibilitat d'avançar en la democratització de l'escola pública. Interessant i molt clarificador és conèixer l'anàlisi que fa Jaume Trillas (2025) d'aquest tema en tres articles en el "Diario de la Educación".

6. L'escola pública no és pública si no és una escola democràtica

El tret més definitiu que dona identitat a una escola pública del bé comú és la democràcia que s'hi viu. És la que fa possible que siga una escola al servei dels interessos col·lectius, comuns i públics. S'hi educa en la participació activa en la vida quotidiana, on tots poden sentir-se amos i subjectes protagonistes de les seues pròpies vides de ciutadans demòcrates.

Les escoles públiques són essencials per a la democràcia perquè només en aquestes és possible la democràcia; l'aprenentatge cooperatiu, el currículum democràtic, la participació en els òrgans de govern, la construcció d'una escola comunitària com a comunitat de cura i de suport mutu.

La democràcia a les escoles públiques és la que garanteix que realment siguin públiques, perquè són les úniques que garanteixen el dret a l'educació sense cap

mena d'exclusió ni de segregació. És l'escola garant de l'èxit educatiu de totes les persones on no hi ha fracàs escolar. Si una sola persona fracassa, aquesta escola no és democràtica i no és pública. Per això ens falta tant camí per recórrer per tal d'aconseguir que l'escola de titularitat pública es transforme en l'escola pública que volem.

Tanmateix, sembla que creixen aquells que diuen que apostar per la democràcia a l'escola és impossible, perquè no funciona. Tenen por perquè la democràcia posaria en qüestió els fonaments de l'escola que tenim. Ens diuen: els infants i adolescents ja practicaran la democràcia quan siguin ciutadans adults de ple dret.

7. Característiques democràtiques de l'escola pública

Es basen en la participació activa de tota la comunitat educativa, en la qual tots tenen cura d'aquesta responsabilitat i protagonisme col·lectiu. Entenen que només es pot avançar amb **la mirada posada en la utopia** viable d'una renovació pedagògica i democràtica constant a l'escola pública.

Crec que és rellevant tindre en compte alguns dels trets que els MRP proposen i que donen contingut a la democràcia en el model, sempre dinàmic, d'escola pública que defensen.

- És l'escola que **té un projecte educatiu** debatut, reflexionat, elaborat i consensuat per tota la comunitat educativa.
- Proposen una organització escolar que facilita espais i temps perquè tots els membres de **la comunitat educativa puguin participar activament** en la definició i execució d'aquest projecte que li dona identitat.
- Té un **currículum democràtic** que respon als interessos i necessitats de tot l'alumnat en el marc de la societat que tenim.
- És l'escola que per tal de fer-se pública vol, desitja, projecta i genera **alternatives de democràcia radical**. Sabem que això és possible perquè molts centres educatius públics (escoles democràtiques) ja ho estan fent.
- És l'escola que fa realitat l'**educació integral i holística** de totes i cadascuna de les persones com a dret inalienable. És el seu projecte humanitzador que incorpora l'acollida, la cura, les tutories compartides...
- Tenen cura de la relació amb la comunitat de proximitat.
- És l'escola pública que s'inspira en la **pedagogia alliberadora democràtica**, com a alternativa a la innovació que se'ns proposa, sobretot, des de la pedagogia neoliberal individualista dominant, i des dels àmbits del món empresarial capitalista, com ens mostren Alonso, L. E. i Fernández, C. J. (2018 i 2024).
- La renovació pedagògica **és una qüestió de sentit**; del significat emancipador i transformador amb què se la dota.

- Els MRP defensen que, per poder **donar sentit a la democràcia a l'escola**, cal situar-se als marges i als “afores”. Això implica transgredir i resistir amb pràctiques educatives democràtiques (cooperatives i col·lectives) l'educació antidemocràtica dominant, desobeint el que va en contra del model d'escola pública.
- Es tracta de **practicar quotidianament la democràcia a l'escola com a clau de l'educació per a la vida**.
- L'acció pedagògica emancipadora està en **la reflexió constant en comú** sobre el quefer educatiu.
- “*El que l'ànima més ansia no és el coneixement, sinó el contacte. Els vincles ens alliberen*” (J. M.ª Esquirol, 2024, 160). **La democràcia és la creació de vincles humans per a la convivència relacional**. L'aula i el centre educatiu són l'espai de la creació de vincles fraterns i democràtics, de cura mútua, que ens porten al coneixement i a la convivència positiva, on conviure “és donar-se vida uns als altres”.
- En l'àmbit de la renovació pedagògica, tots som principiants i aprenents sense fi, sempre en camí. Som subjectes en procés. Aquest aspecte el desenvolupa molt bé Joan Doménech (2021). En la democràcia precària que vivim, és una actitud fonamental.
- La renovació pedagògica, que volen els MRP, és caminar en els processos d'emancipació i alliberament personal i col·lectiu, que és el que dona sentit a la pedagogia alliberadora democràtica.
- Viure i practicar la **democràcia a l'escola es concreta**, també, en la senzillesa de l'amor compartit, de la compassió, de la cura mútua recreada constantment, de la tendresa i la dolçor cuidades en el tacte de la relació educativa, de la calidesa i l'abraçada fraternal que eduquen l'ànima.
- José Domínguez (2024), que va ser un membre molt actiu en els MRP, dedica una part important de la seva reflexió a “**el centre educatiu com a república democràtica de convivència i d'autoaprenentatge cooperatiu**” i a la “construcció del demos escolar”. És una reformulació molt suggeridora de les propostes dels MRP sobre la democràcia a l'escola pública.
- Cal tindre eines pedagògiques que ajuden en l'actuació educativa per viure i defensar la democràcia al centre i a l'aula. És important comptar amb aquestes per mostrar que és possible fer-ho realitat, com ens proposa tot el tractat al Seminari Democràcia i Escola del MRP Escola d'Estiu del País Valencià (2002). Es tracta de poder dinamitzar els aspectes més rellevants de la democràcia a l'escola com a pràctica conscient de la vida quotidiana.
- Els MRP sempre han defensat polititzar l'escola prenent consciència que l'educació és política i que no hi ha escola neutral. És aprendre a transgredir

els embats del poder neoliberal i proposar alternatives per avançar cap a una escola postcapitalista i democràtica.

- En la Renovació Pedagògica, l'amor, com a valor suprem de l'educació, busca l'amor i la fraternitat, la qualitat i la calidesa humana. Incorpora porcions de bellesa, de poesia, de cura i de sentit que omplen de vida la democràcia compartida.

Vull acabar amb el que Francisco Imbernón (2025) ens recordava sobre el que Dewey, molt probablement, ens diria hui dia: *“que continuem lluitant per un enfocament renovat en l'educació cívica, el pensament crític i la participació democràtica com a mitjans per a millorar la societat. Ens instaria a trobar formes d'involucrar-nos en els debats actuals, especialment en els àmbits educatius, polítics i cívics, per tal de redirigir el curs dels esdeveniments cap a una societat més democràtica i reflexiva, tant al seu país com als nostres.”*

Referències bibliogràfiques

- ALONSO, L. E. i FERNÁNDEZ, C. J. (2018): *Poder y sacrificio. Los nuevos discursos de la empresa*. Ed. Siglo XXI, Madrid.
- ALONSO, L. E. i FERNÁNDEZ, C. J. (2024): *Capitalismo y personalidad. Transformaciones de la identidad en la empresa contemporánea*. Catarata, Madrid.
- APPLE, M.W. i BEANE, J.A. (Comps) (1999): *Escuela democráticas*. Morata, Madrid.
- CARBONELL, J. (2019): *La educación es política*. Octaedro, Barcelona.
- COLLET, J.: *“Organización horizontal y dirección compartida para la nueva escuela: bases para una escuela democrática que cuida de lo común”*, a Feu J., Besalú X., Palaudàries J. M. Coords. (2021): *La renovación pedagógica en España. Una mirada crítica y actual*. Morata, Madrid. pàg. 225-249.
- DEWEY, J. (1995): *Democracia y educación*. Morata, Madrid.
- DÍEZ G., E. J. (2022): *Pedagogía antifascista, Construir una pedagogía inclusiva, democrática y del bien común frente al auge del fascismo y la xenofobia*. Octaedro, Barcelona
- DÍEZ G., E. J.: *Pedagogía del decrecimiento. Educar para superar el capitalismo y aprender a vivir de forma justa con lo necesario*. Octaedro, Barcelona.
- DOMÉNECH, J. (2021): *Atrevete!, Cualidades, sutilezas e intangibles del oficio de maestro* (2021). Graó.
- DOMÍNGUEZ RODRÍGUEZ, J. (2024): *Transformación sociocultural de la educación ético-crítica. Un paradigma global de la Educación Básica y su desarrollo ético*. Tomo I. MRP, CCOO i Miño i Dávila, Madrid.
- Escuelas democráticas en red: https://rodrigojuangarciaenred.wordpress.com/2024/01/27/repositorio-mapa-web/?utm_source=substack&utm_medium=email.

- ESQUIROL, J. M^a (2024): *La escuela del alma. De la forma de educar a la manera de vivir*. Acantilado, Barcelona.
- FERNÁNDEZ DE CASTRO, I. i ROGERO, J. (2001): *Escuela Pública. Democracia y poder*. Miño y Dávila, Madrid.
- <https://blogs.publico.es/dominiopublico/66172/una-mala-noticia-para-la-igualdad-de-oportunidades-avanza-la-mercantilizacion-de-la-educacion/>
- <https://eldiariodelaeducacion.com/2024/12/05/si-john-dewey-se-levantara-de-su-tumba/>
- <https://eldiariodelaeducacion.com/2025/01/28/pedagogismo-ii-fobias-y-filias-del-antipedagogismo/#sdfootnote4sym>
- https://www.eldiario.es/sociedad/enrique-diez-profesor-escuela-no-ejerce-finalidad-fundamental-formar-ciudadanos-comprometidos_128_12071619.html?utm_source=elDiario.es&utm_campaign=a4c02ff26a-EMAIL_CAMPAIGN_2025_03_03_11_07&utm_medium=email&utm_term=0_-a4c02ff26a-56329009&mc_cid=a4c02ff26a&mc_eid=6fb41dd84f
- IMBERNÓN, F.: <https://eldiariodelaeducacion.com/2024/12/05/si-john-dewey-se-levantara-de-su-tumba/>
- MARTÍNEZ BONAFÉ, A. (coord.), (2002): *Vivir la democracia en la escuela. Herramientas para intervenir en el aula y en el centro*. Seminario Democracia y Escuela del M.R.P. Escola d'Estiu del País Valencià. M.C.E.P. Sevilla.
- MARTÍNEZ BONAFÉ, J.: “*Los Movimientos de Renovación Pedagógica en España: de la Ley General de Educación hasta nuestros días*”, a Feu J., Besalú X., Palaudáries J. M. Coords. (2021): *La renovación pedagógica en España. Una mirada crítica y actual*. Morata, Madrid. pàg. 85-107
- PERICACHO, J.: “*La Renovación Pedagógica en España desde una perspectiva histórica: de la institución libre de enseñanza hasta la Ley General de educación*”, a Feu J., Besalú X., Palaudáries J. M. Coords. (2021): *La renovación pedagógica en España. Una mirada crítica y actual*. Morata, Madrid. pàg. 55-84.
- RAMAS, C.: https://www.infolibre.es/opinion/ideas-propias/izquierda-perdiendo_129_1945402.html
- RENDUELES, C. (2024): *Comuntopía. Comunes, postcapitalismo y transición ecosocial*. Akal, Madrid.
- ROGERO, Anaya J. (2010): “*Movimientos de renovación Pedagógica y profesionalización docente*” a Revista Latinoamericana de Educación Inclusiva, Vol 4, N° 1, pàg.141-166
- TORREBLANCA, J. I. (2024) <https://ethic.es/2024/11/entrevista-jose-ignacio-torreblanca/>
- TRILLA, J.: <https://eldiariodelaeducacion.com/2025/01/24/pedagogismo-i-el-aire-de-familia-del-antipedagogismo/>
- VAROUFAKIS, Y. (2024): *Tecno-feudalismo. El sigiloso sucesor del capitalismo*. Deusto, Barcelona.

AJUNTAMENT DE
LA POBLA DE FARNALS

9 i 10 de juliol de 2025 · Xàtiva
CPFPA Francesc Bosch i Morata

escoles democràtiques, ciutadania apoderada i novació educativa

Autor de la il·lustració: Valentín Iglesias

UNIVERSITAT
ID VALÈNCIA
Facultat de Ciències Socials

